

О.С. Лагодинський, кандидат педагогічних наук, доцент
Воєнно-дипломатична академія
імені Євгенія Березняка

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОБЛЕМ ФАХОВОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті викладено етапи та хід проведення дисертаційного дослідження з теорії та практики фахової англомовної підготовки майбутніх магістрів військового управління в міжнародних відносинах. На першому етапі – аналітико-пошуковому – було розроблено теоретичні передумови дослідження, другому – теоретико-методологічному та експериментальному – обґрунтовано його методологічні, теоретичні та методичні основи, а також здійснено підготовку і проведення експерименту. Третій – завершально-узагальнюючий етап – дозволив здійснити систематизацію отриманих даних та сформулювати загальні висновки дослідження, а також впровадити його результати у педагогічну практику. Були проаналізовані загальні та спеціальні методи, які використовувалися для ефективного проведення дослідження.

Ключові слова: методологія; метод дослідження; етап дослідження; фахова англомовна підготовка; майбутні магістри військового управління в міжнародних відносинах; Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка.

Постановка проблеми. Ефективне здійснення співпраці між Міністерством оборони України та військовими відомствами іноземних держав неможливе без високоосвічених магістрів військового управління в міжнародних відносинах (МВУМВ) – фахівців воєнно-дипломатичної служби. Їх підготовку протягом більш ніж 20-ти років здійснює Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка (ВДА). Важко уявити сучасну освіту та кар'єру воєнного дипломата без володіння ним іноземними мовами, зокрема англійською, яка за останні десятиліття перетворилася на мову міжнародного спілкування.

Отже, володіння МВУМВ англійською мовою на високому рівні, є запорукою успішності виконання ними своїх фахових завдань. Очевидно, що забезпечити такий рівень може система фахової англомовної підготовки (ФАП) у ВДА, яку необхідно постійно удосконалювати та приводити у відповідність з вимогами часу. Одним із напрямків її удосконалення є підвищення рівня наукового забезпечення такої підготовки, а саме здійснення дисертаційних досліджень з проблем ФАП майбутніх МВУМВ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки фахівцями ВДА проведено ряд дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів кандидата педагогічних та психологічних наук (К.В. Мамчур, В.М. Боринський, О.В. Коноваленко), які суттєво сприяли покращенню викладання іноземних мов майбутнім МВУМВ. Іншими науковцями досить ґрунтовно досліджені основні проблеми проведення дисертаційних досліджень в галузі педагогічних наук, зокрема методики викладання іноземних мов (В.А. Беловолов, С.П. Беловолова, М.А. Данилов, О.В. Клименюк, Д.М. Стеченко, О.С. Чмир) Проте, питання методології та

методів наукових досліджень з проблем ФАП майбутніх МВУМВ залишилися поза їх увагою.

Мета статті – викласти етапи та хід проведення дисертаційного дослідження з теорії та практики ФАП майбутніх МВУМВ, а також проаналізувати основні методи, які використовувалися для його проведення.

Виклад основного матеріалу. Дисертаційне дослідження з теорії і практики ФАП майбутніх МВУМВ проводилося як частина загального дослідження в галузі педагогіки. Воно ґрунтується на теорії пізнання (гносеології), яка являє собою “філософське вчення про закономірності і можливості пізнання, відношення знання (відчуттів, уявлень, понять) до об’єктивної реальності, яке досліджує ступінь та форми пізнання, умови й критерії його достовірності та істинності” [4, с. 303]. За своїм характером дисертація відноситься до теоретико-експериментальних робіт. Розглядаючи цілі різних дисертаційних досліджень, ми виявили, що запропоноване дослідження є таким, яке “...спрямоване на поглиблене вивчення окремих сторін педагогічної діяльності” (класифікація М.А. Данилова [2, с. 73-74]), а саме: реалізацією ФАП як частини фахової підготовки майбутніх МВУМВ. Воно здійснювалося з дотриманням головної методологічної вимоги до будь-якої наукової роботи і полягає у забезпеченні єдності його атрибутивної (науковий апарат) та субстанціональної (змістовної) складової [3, с. 54].

Опираючись на логіку наукового дослідження, відповідно до його мети і задач, визначено три етапи його проведення.

На *аналітико-пошуковому етапі* було розроблено теоретичні передумови дисертаційного дослідження. Вони передбачали ознайомлення із проблемою ФАП майбутніх МВУМВ. Було обґрунтовано актуальність теми дослідження; визначено об’єкт, предмет, мету та завдання; сформульовано його концепцію; описано методологічну та теоретичну основу; викладено новизну дослідження, його наукове значення. На цьому етапі відбувався аналіз досягнень вітчизняної і зарубіжної методики іншомовної підготовки в історичному розрізі, діагностування існуючої практики підготовки майбутніх МВУМВ у ВДА та навчальних закладах зарубіжних країн. Анкетування випускників ВДА та науково-педагогічних працівників (НПП) було проведене як частина констатувального експерименту, який продовжився на подальших етапах дослідження. Значну роботу на цьому етапі було присвячено конструюванню логіки дослідження, опираючись на принцип моделювання кінцевого результату і уявлення про ті частини дослідження, які можуть забезпечити його досягнення.

Ознайомлення із проблемою дослідження відбувалося на основі аналізу педагогічної, психологічної, лінгвістичної та філософської літератури, керівних документів з питань організації і забезпечення навчально-виховного процесу (НВП) у ВВНЗ та безпосередньо у ВДА. Вивчався та узагальнювався вітчизняний і зарубіжний досвід іншомовної підготовки фахівців різних галузей.

Аналіз показав, що існуюча система ФАП не відповідає сучасним вимогам до майбутніх МВУМВ та не дозволяє їм у повній мірі та якісно виконувати завдання за призначенням. У зв’язку з цим виникла складна науково-педагогічна проблема галузевого характеру, для розв’язання якої

необхідним є обґрунтування та експериментальна перевірка методологічних, теоретичних і методичних основ ФАП майбутніх МВУМВ із врахуванням сучасних тенденцій у системі вищої освіти, вищої військової освіти України та провідних країн світу, специфіки підготовки у ВДА та майбутньої фахової діяльності слухачів. Відповідно була визначена тема дисертації. Обґрунтовуючи її актуальність, ми виходили із таких аспектів:

розкриття і обґрунтування змісту й специфіки виявленої проблеми з більш загальними педагогічними проблемами та проблемами, які пов'язані із організацією і здійсненням воєнно-дипломатичної діяльності;

доведенням того, що саме розв'язання проблеми нашого дослідження може вирішити більш загальні проблеми, з яких вона витікає;

визначенні основних суперечностей, що породили цю проблему;

демонстрації можливості розробки чи використання вже існуючих наукових методів і засобів, необхідних для виконання започаткованого дослідження;

наявність умов для здійснення дослідження у задані терміни;

можливість впровадження результатів дослідження у практику.

Обґрунтування актуальності завершилося визначенням таких важливих елементів дисертаційної роботи: об'єкта, предмета, мети та завдання дослідження. У процесі обґрунтування об'єкта дослідження ми виділили його із загальної об'єктної сфери, попередньо окресливши раціональні межі його розгляду на проблемному рівні. Таким чином, об'єктом дослідження став процес фахової підготовки майбутніх МВУМВ.

Більш вузьким поняттям, ніж його об'єкт, є предмет дослідження. Він визначається як “явище або процес, що знаходиться у межах об'єкта та розглядається як елемент, або частина об'єкта дослідження” [5, с. 50]. Предметом нашого дослідження було визначено методологічні, теоретичні та методичні основи ФАП майбутніх МВУМВ.

Мета дослідження – це центральний елемент структури та найважливіший методологічний інструмент дослідження. Для її формулювання ми зосередили увагу на таких аспектах: реалізації двох складових цільової структури дослідження – мети теоретичного дослідження та мети експериментального дослідження; зведенні мети дослідження до його конкретних задач; зведенні окремих завдань дослідження до конкретних питань, теоретичне та експериментальне вирішення яких й забезпечує виконання поставленого завдання. Таким чином, мета нашого дослідження була сформульована як підвищення ефективності ФАП майбутніх МВУМВ шляхом обґрунтування її методологічних, теоретичних та методичних основ та їх експериментальної перевірки.

Меті дослідження підпорядковуються завдання, які “...спрямовані на послідовне (поетапне) її досягнення” [5, с. 49]. Тобто вони являють собою певні кроки для досягнення мети. Формулювання завдань нашого дослідження відбувалося, виходячи із того, що вони містять частину вже відомого знання (позначення умов ситуації) і невідомого (те, що потрібно виявити, розраховане на докладання певних зусиль для просування до визначеної мети).

Крім того, важливо було визначити основний задум дослідження, який знайшов своє відображення в концепції дослідження і розглядається нами на методологічному, теоретичному та практичному рівнях.

Важливим елементом цього етапу було визначення наукової новизни його результатів, викладаючи які ми показали їх відмінність від вже існуючих та вказали на ступінь їх новизни. У загальному, ступінь новизни нашого дослідження характеризується за таким показником як “нова наукова ідея в рамках відомої наукової концепції” [1, с. 67].

Здійснюючи загальну характеристику роботи, ми проаналізували її наукове значення, тобто визначили, яку роль відіграє наше дослідження для розвитку теорії та практики ФАП майбутніх МВУМВ (теоретичне і практичне). Основна частина результатів дослідження цього етапу знайшла своє відображення у вступі до дисертації. Решта частина передбачала виявлення, оцінювання і класифікацію нових зв'язків, властивостей й характеристик об'єкта дослідження, поглиблення і систематизацію нових знань про нього. З цією метою було проаналізовано історичний досвід іншомовної підготовки в нашій країні та за кордоном, стан ФАП у ВДА та виявлено основні проблеми ФАП майбутніх МВУМВ.

Цей етап завершився усвідомленням теорії та практики ФАП майбутніх МВУМВ як складної науково-педагогічної проблеми, яка потребує розв'язання. Зокрема, перед нами постали проблеми методологічного, теоретичного і методичного характеру, а також експериментальної перевірки ефективності методики ФАП.

На *теоретико-методологічному та експериментальному етапі* було безпосередньо обґрунтовано методологічні, теоретичні та методичні основи дисертаційного дослідження. Визначено мету, розроблено програму і методику експерименту, здійснено безпосереднє його проведення. Цей етап характеризується як дослідницький.

В обґрунтуванні методологічних основ ФАП майбутніх МВУМВ ми виходили із сутності поняття “методологія”. Відомо, що на філософському рівні “методологію” визначають як “систему принципів і способів організації й побудови теоретичної та практичної діяльності, а також вчення про цю систему” [1, с. 37; 4, с. 299]. Методологічні основи відображають різноманіття наукових теорій і підходів, які зв'язані і взаємодіють між собою. Серед їх великої кількості, нами були визначені системний, суб'єктно-діяльнісний, комунікативний та компетентнісний підходи як такі, що найбільш глибоко відображають сутність ФАП майбутніх МВУМВ як складного педагогічного явища.

Так, завдяки системному підходу така підготовка функціонує як комплексна і цілісна система, яка відображає діалектичну єдність усіх її елементів та поєднує усі сторони педагогічного процесу. Суб'єктно-діяльнісний підхід дає можливість відобразити ідею про майбутнього МВУМВ як творчу, ініціативну, активну особистість – справжнього суб'єкта англійської фахової мовленнєвої діяльності. Комунікативний підхід спрямовує зміст ФАП на виконання слухачами проблемних комунікативних завдань, як моделі характеру фахових завдань. Компетентнісний підхід забезпечує розвиток у слухачів англійської комунікативної компетентності

як складного інтегрального, інтелектуального, фахового і особистісного утворення, яке характеризується міжпредметністю та надпредметністю, багатофункціональністю, практикоорієнтованістю соціальністю, інтелектоємністю, багатовимірністю та динамічністю, що повністю відповідає характеру ФАП майбутніх МВУМВ.

Для обґрунтування теоретичних основ вбачалося за необхідне дослідити особливості ФАП. При цьому враховувалися об'єктивний стан, у якому відбувається така підготовка, а саме: характер майбутньої фахової діяльності; індивідуально-психологічні особливості слухачів; специфіка підготовки у ВДА. Виходячи із цих умов, було сформульовано мету, цілі та завдання ФАП, розроблено її зміст. Бралися до уваги реальні потреби володіння майбутніми МВУМВ англійською мовою як засобом спілкування. При розробці змісту було запропоновано його структуру із компонентів, які зумовлені специфікою навчальної дисципліни “Іноземна мова” (англійська). Обґрунтовуючи принципи ФАП, ми виходили із базових положень на основі яких ґрунтується така підготовка.

Розробляючи методичні основи було визначено поняття “Методика ФАП майбутніх МВУМВ”, її мета, цілі та завдання на етапах реалізації. Аналізуючи умови ФАП у ВДА, встановлено, що вона має здійснюватися на основі індивідуалізації та диференціації. У зв'язку з цим було розроблено модель індивідуалізовано-диференційованої ФАП майбутніх МВУМВ. Спираючись на неї, були визначені стратегії викладання англійської мови (для НПП) і стратегії оволодіння англійською мовою (для слухачів). Розроблено методику ФАП майбутніх МВУМВ, яка передбачає застосування у певній послідовності методів, прийомів, навчальних, контрольних та тестових завдань для розвитку англомовної компетентності у рецептивних та продуктивних видах мовленнєвої діяльності, ануванні і реферуванні, контролі та оцінюванні. Важливим аспектом цього етапу було визначення суб'єктів, засобів і форм такої підготовки, а також розробка критеріїв і показників оцінювання англомовної комунікативної компетентності майбутніх МВУМВ.

Запропоновані теоретичні та методичні положення потребували обґрунтування та експериментальної перевірки. Експеримент тривав три роки (тривалість підготовки у ВДА), так як його необхідно було провести у стандартних умовах у контрольній та експериментальній групах, витримавши усі параметри, включаючи й часові, для отримання найбільш достовірних та об'єктивних даних, а також виключення факторів, які могли б негативно вплинути на кінцевий результат.

Підготовча частина експерименту передбачала визначення мети та розробку програми дослідження; пошук та вибір методів, прийомів, способів та засобів реалізації пунктів програми (розроблення методики експерименту).

Мета експерименту полягає у перевірці обґрунтованості викладених теоретичних положень та ефективності розробленої методики ФАП майбутніх МВУМВ. При її формулюванні ми намагалися відобразити конкретну корисність кінцевого результату експерименту, що співвідноситься зі змістом роботи і предметом дослідження.

Програма експерименту є за своєю сутністю “укрупненим планом, у

якому зазначені послідовність і зміст дій, що виконуються під час експериментального дослідження” [4, с. 217]. Кожний пункт програми відбиває сутність того етапу експериментального дослідження, яке проводиться, а також вказує на головний чинник або наслідок, що вивчається.

“Методика містить опис сукупності методів, системи прийомів і засобів, що використовуються під час наукового пізнання певного об’єкта (явища чи процесу)” [4, с. 222]. Іншими словами, вона дає відповідь на запитання “Як, якими способами проводити експеримент?” Кожен підрозділ методики викладався у співвідношенні з відповідним пунктом програми експерименту.

Цей етап завершився розробленням теоретичних та методичних основ ФАП майбутніх МВУМВ, а також отриманням певної кількості статистичних даних у ході експерименту, які необхідно було обробити та узагальнити.

На *завершально-узагальнюючому етапі* продовжувалася систематизація і узагальнення результатів, отриманих у процесі теоретичного аналізу та експериментальної роботи, була проведена статистична обробка даних, викладені основні напрямки впровадження результатів у практику ФАП у ВДА. Були сформульовані загальні висновки дослідження. Основна увага була зосереджена на виданні монографії, оформленні наукової роботи, розробці автореферату, їх публікації та захисту дисертації.

Реалізація дисертаційного дослідження стала можливою завдяки застосуванню загальних та спеціальні методів дослідження на емпіричному та теоретичному рівнях.

Загальні емпіричні методи охоплювали *спостереження* (з метою дослідження стану ФАП майбутніх МВУМВ до і після застосування експериментальної методики), *порівняння* (для зіставлення результатів навчальних досягнень слухачів за традиційною та експериментальною методикою й даних письмового опитування щодо стану ФАП у ВДА), *вимірювання* та *оцінювання* (для визначення якості інформаційно-методичного забезпечення навчальної дисципліни “Іноземна мова” (англійська) та рівнів розвиненості англомовної комунікативної компетентності слухачів ВДА у контрольній та експериментальній групах), *експеримент* (для перевірки обґрунтованості теоретичних положень та ефективності методики ФАП майбутніх МВУМВ).

Загальні методи, які використовувалися на теоретичному рівні, включають в себе *аналіз* і *синтез* (для вивчення наукових джерел та спеціальної літератури з проблеми дослідження з метою встановлення зв’язків та закономірностей ФАП як складного педагогічного явища, а також дослідження його історичного розвитку), *класифікацію*, *систематизацію* та *узагальнення* (для упорядкування отриманих даних та оформлення висновків на різних етапах дослідження), *абстрагування* та *конкретизацію* (з метою визначення базових понять дисертаційного дослідження), *індукцію* та *дедукцію* (для виведення суджень щодо компонентів об’єкта дослідження від часткового до загального і навпаки), *моделювання* (для відтворення у НВП реальних умов англомовного спілкування у фаховій діяльності, а також урахування індивідуально-психологічних особливостей слухачів шляхом створення індивідуалізовано-диференційованої моделі ФАП).

Спеціальні методи використовувалися з урахуванням особливостей педагогічних та методичних досліджень й охоплювали *бесіду* (для більш детального вивчення сутності досліджуваного явища, отримання, підтвердження чи заперечення даних щодо ефективності запропонованої методики), *анкетування* (для виявлення проблем та недоліків існуючої системи ФАП майбутніх МВУМВ та підтвердження її покращення після застосування методики автора), *тестування* (для перевірки навчальних досягнень слухачів, діагностування їх готовності до підготовки у ВДА, виявлення їх окремих індивідуально-психологічних особливостей), *вивчення і аналіз продуктів діяльності* (для визначення готовності слухачів до англійської фахової діяльності, підтвердження ефективності запропонованої методики, виявлення її проблем та досягнень), *вивчення, аналіз та узагальнення педагогічного досвіду* (з метою впровадження у практику ФАП майбутніх МВУМВ найновітніших досягнень світової та вітчизняної методики іншомовної підготовки, досвіду окремих педагогів-новаторів), *узагальнення незалежних характеристик* (для підтвердження ефективності запропонованої методики шляхом виявлення окремих професійно важливих якостей майбутніх фахівців воєнно-дипломатичної служби, відображених у їх характеристиках та відгуках), *педагогічний консиліум* (для визначення ставлення НПП як суб'єктів навчальної діяльності до запропонованої автором методики, більш глибокого вивчення та оцінювання отриманих результатів її застосування), *математичної обробки даних* (для проведення статистичних розрахунків з метою перевірки ефективності запропонованої методики ФАП майбутніх МВУМВ).

Висновки. Методологія дисертаційного дослідження передбачає його проведення відповідно до трьох основних етапів, в ході яких було виявлено проблему дослідження, сформульовано науковий апарат роботи, обґрунтовані та експериментально перевірені, оброблені, опубліковані та впроваджені у практику педагогічної діяльності основні результати дослідження. Для реалізації дослідження було застосовано комплекс загальних та спеціальних методів. Описані методологія та методи дали можливість найбільш ефективно визначити та вивчити проблему дослідження.

Перспективи подальших досліджень. Необхідно розробити практичні рекомендації щодо проведення дисертаційних досліджень з проблем фахової іншомовної підготовки майбутніх МВУМВ

ЛІТЕРАТУРА

1. Беловолов В.А. Основы методологии педагогического исследования / В.А. Беловолов, С.П. Беловолова. – Новосибирск: Изд-во НГПУ, 2003. – 198 с.
2. Данилов М.А. Основные проблемы методологии и методики педагогических исследований / М.А. Данилов // Советская педагогика. – 1969. – № 5. – С. 73–74.
3. Клименюк О.В. Атрибутивне і субстанціональне в науковій праці / О.В. Клименюк // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – 2005. – Вип. 13 (серія: Філософія). – С. 53–62
4. Клименюк О.В. Технологія наукового дослідження: [підручник] / О.В. Клименюк. – К. – Ніжин.: Аспект-Поліграф, 2006. – 308 с.
5. Стеченко Д.М. Методологія наукових досліджень: [підручник] / Д.М. Стеченко, О.С. Чмир. — К.: Знання, 2007. – 317 с.

А.С. Лагодинский, кандидат педагогических наук, доцент
Военно-дипломатическая академия имени Евгения Березняка

МЕТОДОЛОГИЯ И МЕТОДЫ ДИССЕРТАЦИОННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ПРОБЛЕМАМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ВОЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

В статье изложены этапы и ход проведения диссертационного исследования по теории и практике профессиональной англоязычной подготовки будущих магистров военного управления в международных отношениях. На первом этапе – аналитико-поисковом – разработаны теоретические предпосылки исследования, втором – теоретико-методологическом и экспериментальном – обоснованы его методологические, теоретические и методические основы, а также реализовано подготовку и проведение эксперимента. Третий – завершающе-обобщающий этап – позволил совершить систематизацию полученных данных и сформулировать общие выводы исследования, а также внедрить его результаты в педагогическую практику.

Проанализированы общие и специальные методы, которые использовались для эффективного проведения исследования.

Ключевые слова: методология; метод исследования; этап исследования; профессиональная англоязычная подготовка; будущие магистры военного управления в международных отношениях; Военно-дипломатическая академия имени Евгения Березняка.

O. Lahodynskyi, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor
Military Diplomatic Academy named after Yevheniy Berezhniak

METHODOLOGY AND METHODS OF DISSERTATION RESEARCH ON THE PROBLEMS OF THE WOULD-BE MASTERS' OF COMMAND AND CONTROL IN INTERNATIONAL RELATIONS PROFESSIONAL ENGLISH LANGUAGE TRAINING

The article sets out the stages and the procedure of dissertation research on the theory and practice of the would-be Masters' of Command and Control in International Relations professional English language training. At the first stage of analysis and search the theoretical preconditions of the dissertation were developed. At the second – theoretical, methodological and experimental stage – the theoretical, methodological and methodical bases of this research were proved, and the experiment was prepared and conducted. The third – concluding stage – allowed to generalize data and make overall conclusions for the research, as well as to implement its results into pedagogical practice. The article also analyzes general and special methods used to make the research effective.

Keywords: methodology; research method; research stage; professional English language training; would-be Masters of Command and Control in International Relations; Military Diplomatic Academy named after Yevheniy Berezhniak.